

BOCHNÍKOVÉ IDOLY S ODTLAČKAMI RASTLÍN

EVA HAJNALOVÁ

Hlinené bochníkové idoly patria k zaujímavým nálezom na pohrebiskách aj sídliskách staršej bronzovej doby. Funkcia, ktorú zohrávali v živote ľudí je stále neuspokojivo objasnená. Preto sa aj dnes venuje pozornosť tvaru bochníkov a ich výzdobným motívom, jediným znakom, ktoré nesú pravdepodobne odpoveď na uvedenú otázku. Pri ich výzdobe dnes zaznamenávame variabilitu, dosahujúca niekoľko desiatok rôznych motívov. G. Trnka (1992) schématicky zaznamenal 31 tvarov, od jednoduchých vrypov až po zložité tvary, naznačujúce možnosť odtlačenia rôznych prírodných materiálov. Domnievame sa, že v niektorých odtlačkoch možno hľadať pôvod aj v rastlinnej ríši.

Materiál a analýza

V roku 1999 prostredníctvom Juraja Bartíka zo SNM-AM sa dostali do archeobotanického laboratória AÚ SAV v Nitre bochníky, alebo ich zlomky z lokalít Veselé (uložené v Balneologickom múzeu v Piešťanoch) (Točík 1964) a Nitriansky Hrádok (uložené v SNM-AM Bratislava, výskum J. Eisnera v roku 1923) patriace maďarovskej kultúre.

Jedna skupina štyroch bochníkov pozostávala zo zhodných odtlačkov v literatúre označovaných ako okrúhle lúčovité vpichy (G.Trnka 1992 – Runde strahlenförmige Einstiche). Z botanického hľadiska ich možno popísať ako hlinené predmety bochníkového tvaru s odtlačkami 4 až 6 plodov uložených pod sebou, preložených vodorovnými ryhami, ktoré sa pri podrobnejšej analýze javia ako odtlačky stebiel tráv. Jednotlivé plody, na jednom bochníku sú zložené z rôzneho počtu plôdikov (10 až 22 kusov, výrazne prevláda väčší počet plôdikov, počet nami sledovaných plodov bol 13), lúčovite usporiadaných, ktoré sú na chrbte kýlnaté s hladkým povrchom. Rozdielny počet plôdikov v plodoch na jednom bochníku ukazuje, že odtlačené boli vždy iné plody. Plody zbavené kalíšnych lístkov boli odtlačené zvyškom stopky do hliny. Hlboká jamka po stopke vytvára dojem, že plody mohli byť na hlinenom predmete nielen odtlačené, ale určitú dobu aj prítomné. Je otázne, či plody pridržalo steblo tráv, alebo tmel v hlbokom vpichu po stopke. Dnes, po dlhom čase uloženia predmetov v depozitároch, je ťažké predpokladať, že by bolo možné nájsť zvyšky prírodného tmelu, ktorý by plody na hlinených predmetoch pridržal. Avšak nové nálezy bochníkových idolov treba podrobiť chemickej analýze, prípadne fyzikálnej, aj z tohto hľadiska. Ďalšie dva výzdobné motívy z úlomkov bochníkov z lokality Veselé (pozri prácu J. Bartíka a R. Baču) nevieme dnes priradiť k rastlinám.

Získané poznatky

Počet plôdikov v plode, tvar a povrch ich chrbta (obr. 1) umožňuje predpokladať, že odtlačky patria rastline z čeľade slezovitých (Malvaceae), pravdepodobne slezovcu durínskemu (*Lavatera thuringiaca*) (obr. 2).

Slezovec durínsky je rastlina 100–200 cm vysoká s ružovými tmavožilkovitými kvetmi, ktoré sú nápadne veľké (okolo 12 cm v priemere) (Dostál – Červenka 1991). Jeho plody obsahujúce najmä slizovité látky a triesloviny sú jedlé. Slezovec durínsky je rastlinou subkont.-euráz. Vyskytuje sa na výslnných, krovinatých stráňach, okrajoch lesov, pobrež-

Obr. 1. Plod slezovca durínskeho (zväčšenie 2x)

Obr. 2. Kresba časti byle
slezovca durínského

ných krovinách a sutinách. Veľmi podobné sú aj iné plody z čeľade Malvaceae. Odlišujú sa počtom plôdikov v plode, tvarom chrbta plôdiku a jeho povrchom. Pri schematických kresbách alebo nekvalitných fotografiách v archeologických publikáciách sa nedá zistiť, či aj ďalšie nálezy z lokalít v Rakúsku, Maďarsku, Juhoslávii, Rumunsku a Nemecku uvedené napríklad v súpise nálezov G. Trnkom (1992) môžu patriť slezovcovi durínskemu. Z geobotanického hľadiska to však môžeme predpokladať. Lokality s nálezmi južne aj západne od Slovenska sa nachádzajú v blízkosti rieky Dunaj, v teritóriu, kde táto rastlina rastie aj dnes a mohla rásť i v minulosti. Na tomto území sa mohlo vyskytovať aj niekoľko ďalších druhov z čeľade Malvaceae, ktoré majú veľmi podobné plody. Odtlačené stebľá tráv sa nedajú bližšie botanicky študovať.

LITERATÚRA

- DOSTÁL, J. – ČERVENKA, M. 1991: Velký klíč na určování vyšších rastlín. Bratislava.
 TOČÍK, A. 1964: Opevnená osada z doby bronzovej vo Veselom. Bratislava.
 TRNKA, G. 1992: Neues zu den Brotlaibidolen. Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie. Band 8, s. 615–622. Bonn.

BROT LAIBIDOLE MIT PFLANZENEINDRÜCKEN

EVA HAJNALOVÁ

Die Autorin bewertet botanisch Abdrücke (runde strahlenförmige Einstiche mit Längsrillen) auf Brotlaibidolen aus der älteren Bronzezeit von der Fundstelle Veselé und Nitriansky Hrádok. Sie nimmt an, dass die Abdrücke mit runden Früchten aus der Familie Malvaceae, wahrscheinlich *Lavatera thuringiaca* L. durchgeführt wurden, und die Längsrillen Abdrücke von Grashalmen. Sie erwägt, dass die Früchte nicht bloss Abdrücke gewesen sein brauchten, sondern dass sie auf dem Tonidol eine Zeitlang evtl. auch vorhanden gewesen sein konnten.

Andere zwei weitere Formen von Abdrücken auf den Idolen aus den angeführten Lokalitäten ist sie ausserstande, botanisch zu unterscheiden.